

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Sancti Gregorii Papæ Primi Cognomento Magni Opera

In Tres Tomos Distributa. Ex quamplurimis MSS. Codicibus emendata ;
Additæ Sunt Quædam Notæ in Dialogos & Epistolas ejusdem S. Gregorii

Gregor <I., Papst>

Lutetia Parisiorum, 1675

Explanatio Tertii Psalmi Pœnitentialis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75090)

regnare cum Christo. Sed iusti tantum in Domino A
exultant; quia ita extra mundum sunt facti, ut nec
prosperari in mundo cupiant, nec adversa pati nullo
tacti presentium amore pertimescant. Et notandum,
quia non solum [*letamini*] dixit, sed etiam [*&
exultate*] adjecit: ut intelligas, eos non posse trista-
ri in corpore, quibus divina claritas miserationis
fulget in mente. [*Et gloriamini omnes recti corde.*]
Illi quidem qui habent cor ad terrena distortum,
non gloriantur in Domino: quia spem suam posue-
runt in mundo. Vos autem qui cor vestrum secun-
dum Dei voluntatem dirigitis, in spe beatitudinis
aeternae gloriari debetis: *ne qui gloriatur, in Domi-
no gloriatur.* Illa namque sine dubio est vera gloria,
quam nullius maeritiae obtenebrat poena.

2. Cor.
10. d

PROE MIVM TERTII PSALMI B
Poenitentialis.

Sabbatum requies interpretatur. Sabbatum huma-
num genus in primo parente habuit, qui quam-
diu in conditoris sui obedientia persistit, in suavissi-
mo contemplationis divinae lecto requievit. In pa-
radiso namque primus homo deliciis potitus, sicut
nullam in anima poterat sentire efuriam, ita etiam
omnem quae ex carne nascitur, ignorabat passionem.
At postquam divini colloquii peccando familiarita-
tem perdidit, mortis legibus succumbens, requiem
felicitatis aeternae amisit: & in procellosos mundanae
instabilitatis corrui fluctus, quia statum rectitudi-
nis servare contempsit. Fidelis ergo anima requiem
in primo homine perditam ad memoriam revocans,
& futurum nihilominus vitae aeternae sabbatum spiri-
tus agilitate contemplanis, ab omni spiritus & car-
nis optat corruptione eripi, & ad futuram indefi-
cientis beatitudinis requiem, consummato hujus
vitae termino, orat sine cunctatione perducere. Ait
ergo.

EXPLANATIO TERTII PSALMI
Poenitentialis.

PSAL.
XXXVII
I.

Domine, ne in furore tuo arguas me, ne-
que in ira tua corripas me.

Quasi dicat: Scio futurum esse, ut post hujus vi-
tae exitum alij flammis expiantur purgatoris,
alij sententiam aeternae subeant damnationis. Sed
quia illum transitorium ignem omni tribulatione
praesenti aestimo intolerabilior, non solum in fu-
rore aeternae damnationis opto non argui, sed etiam
in ira transeuntis timeo correptionis purgari. Tu er-
go Domine, cui in spiritu meo servio, quem om-
nium salvatorem esse cognosco, ne arguas me in fu-
rore damnationis perpetuae, neque corripas me in
ira expurgantis vindictae. De furore & ira, quia suf-
ficienter in superioribus exposuimus, iterum tracta-
re superfluum putamus: ne eadem repetentes, le-
gentibus fastidium generemus. Quare autem non
debeat in ira corripas, & in furore damnari, subjun-
git cum ait:

Ps. 8.

II. *Quoniam sagitta tua infixae sunt mihi: &
confirmasti super me manum tuam.*

Quantum quisque plus coeperit quod amisit intelli-
gere, tantum plus incipit corruptionis suae sententiam,
quam subivit, lugere. Fidelis ergo anima perpen-
dens quod perdidit, considerans quod invenit, vi-
dens se a paradisi gaudiis venisse ad miseriae vitae praesentis,
a societate Angelorum transisse ad curas ne-
cessitatum: pensat quod subjacet periculis, quae pec-
cando gloriam perdidit aeternae incorruptionis. No-
vit etiam quia mortem nulla possit ratione evadere,
quae possit, si non peccasset, semper vixisse. Has er-
go sibi sagittas infixas esse conqueritur: quia jam no-
bis est naturaliter inditum, quod primo homini
fuit pro culpa vindicta illatum. Mortalitas & passi-

bilitas sunt sagittae, quae nimirum nobis infixae sunt,
quia quamdiu in praesenti saeculo vivimus, ab eis li-
berari aliqua ratione nequimus. Dicat ergo fidelis
anima: Quandoquidem pro originali commisso
mortalis effectus, magnam hujus saeculi miseriae
sustineo, pro me autem poenitentiam ago; tu qui
visitabis iniquitates in virga, ne impleas amaritudi-
nibus universa: sed cum in futuro districtae animadver-
sionis terrorem evadam. Quod ut facere debeas,
[*confirmasti super me manum tuam.*] Sicut studiosus
magister frequenter verbere puerum corripit, ita a
me tua vindicta manus numquam recedit. Per ma-
num Domini, quam super se asserit confirmatam, mi-
seriarum frequentiam & assiduitatem intellige.
Quam ideo memorat, ut tanto facilis in futuro ac-
quiratur venia, quantum major hic fuit irrogata vin-
dicta. Possimus etiam per sagittas verba Dei intel-
ligere, quae corda quidem nostra transfodiunt, cum
nobis altius infixae, amoris Dei nos vulnere compun-
gunt. Quomodo autem sit continua haec poena quam
patitur, ostendit, dicens:

III. *Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae:
non est pax ossibus meis a facie peccatorum
meorum.*

Caro humana, ex quo maledictionis promeruit
sententiam, portare non desinit peccati continuum
poenam. Et quia nos ejus incessanter infirmitas de-
bilitat, irae Dei faciem nobis indefinenter repraesentat.
Portamus namque corpus mortale doloribus
obnoxium, indigentis impeditum: quod nimirum
tentationes sollicitant, sollicitudines angustant,
angustiae conterunt, contritiones affligunt; quodque
etiam si aliquando videatur esse validum, ipsa sua
valitudine magis invenitur infirmum. Quid enim
infirmus, quam assidue fame tabescere, difficultate
sonni languere, frigore dissolvi, aestu torreris? Quae
autem sanitas esse poterit, ubi tot malorum multi-
tudo concurrat? Dicat ergo fidelis anima: [*Non est
sanitas in carne mea.*] Ut videlicet corpus infirmum
esse sentiat, quod tam facile passionum inaequalitas
permutat. Ne autem intelligas propter peccati poenam
non infirmari in mente, quia dixerat sibi non
esse sanitatem in carne, subjungit: [*Non est pax os-
sibus meis a facie peccatorum meorum.*] Sicut jam di-
ctum est, per ossa virtutes accipimus, quia sine eis
nullum in anima robur habemus. Omnes autem
virtutes in conspectu Dei vicaria ope se sublevant,
nec virtutes verae sunt, si a se invicem aliqua diversitate
discordant. Una enim virtus sine altera aut om-
nino nulla est, aut minima. Si enim aut castitatem
humilitas deserat, vel humilitatem castitas derelin-
quat, cum Deus detestetur tam superbiam, quam
immunditiam, quomodo oculis ejus accepta erit
castitas elata, vel humilitas immunda? Non enim
bona accepta sunt Deo, quae malorum admixtione
maculantur; quia *modicum fermentum totam mas-
sam corrumpit*: & qui in uno offendit, multa bona
perdit: & qui sine humilitate virtutes congregat,
quasi in ventum pulverem portat. Quia ergo virtutes
animae aut vitis impugnantur, aut plerumque
elatione deprimentur, recte nunc dicitur: [*Non est
pax ossibus meis a facie peccatorum meorum*] quoti-
dieque peccatorum poenam patior, quam in ipsa pec-
catorum facie contemplan. Et quia sentio poenam,
recogito culpam. Vel: [*Non est pax ossibus meis a
facie peccatorum meorum*] quia videlicet nullam ani-
ma mea potest habere requiem, donec aliquam pec-
cati in se habeat recordationem.

Ps. 1. d
Ps. 2.

1. Cor. 13

IV. *Quoniam iniquitates meae supergressae sunt
caput meum: & sicut onus grave gravatae
sunt super me.*

Quasi dicat: Non est mirum si non est pax ossibus
meis:

meis: nam iniquitates meæ gravatæ sunt super me sicut onus grave. Iniquitas in talento plumbi sedet.

Zac. 5. d Plerumque anima amoris Dei desiderio accenditur, adeo ut etiam ad summa ambienda sustolli videatur: sed quia gravi peccatorum pondere premitur, eò citius ad ima labitur, quò admissorum conscientia interius gravatur. Et quidem ascendere ad Deum ea qua potest virtute nititur, sed ipso suo conamine lassata, relabi compellitur. Causam verò tantæ gravitatis præmisit, cum ait: [*Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.*] Nisi enim iniquitates principale cordis mei superando transcendere, nequaquam tanta me pravorum operum depressione gravarent. Sancti namque viri, si quando in mente tentationes tolerant, illicitum cordis appetitum magna virtutis dominatione refrænant: ne si in aliquo lapsu tentatori consentiant, non jam cogitationum suarum, sed servi crudelium dominorum existant. Cùm enim diabolicis anima subesse suasionibus cœperit, quantò se hosti callido crebrius subjicit, tantò eum sibi intolerabiliorem facit: ut ei jam in nullo resistere valeat, qui in uno sui oblita assensum præstat. Solerter itaque vigilandum est, ut cùm pulsare mentem culpa inchoat, peractam culpam quis finis sequitur, attendat: ne si malæ suasionis blandimenta non perscipiat, in nequissimæ tenebras perpetracionis nesciens ruat.

V. *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientia meæ.*

Fidelis anima quæ in seipsam, sibi non patens, C vehitur, deteriora adhuc de se quàm priùs dixerat, confitetur, dicens: [*Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ.*] Super curatum vulnus cicatrix obducitur, dum signum præteritæ plagæ in resarcita cute monstratur. Quæ nimirum cicatrix necessariò corrumptur, si caro sanata iterum vulneratur. Ubi quantò magis extenditur inæqualitas corporis, tantò difficilius ostenditur efficacia curationis. Sed quid per vulnus, nisi peccatum exprimitur? Quid verò per cicatricem, nisi pœnitentiæ actio designatur? Qui enim per pœnitentiam lamenta peccatum corripit, quasi cicatricem vulnere superducit. Quòd si dimissæ nequitie mentem iterum ad delectationem pertrahunt, superductæ vulnere cicatrices putrescunt. Cicatrices namque putrescere, est sanata D jam peccatorum vulnera rursum in tentationem serpere, atque de eorum iteratione delectationem sentire. Cicatrices computrescere, est ex peccatorum suggestionibus post superductam ceteram pœnitentiæ, dolorem iterum culpæ in occulto cordis per putridas cogitationes perpeti, & tandem per opus miserum quasi effuso fetore corrumpi. Quare autem hoc sibi contigit, ostendit cùm ait: [*A facie insipientia meæ.*] Sicut summa prudentia est aliquem post acceptam pœnitentiam sollicitè sibi circumspicionis studio in posterum prospicere; ita miserabilis insipientia est in istius vitæ ambiguo quasi accepta securitate dormire. Per insipientiam ergo negligentia, vulnus jam sanatum computruit: quia dum per studium vigilantie mens ingrata sibi in posterum providere noluerit, miserabilis ea quæ priùs abdicaverat, mala committit.

VI. *Miser factus sum, & curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.*

Tantò unaquæque anima sit pretiosior ante oculos Dei, quantò fuerit despectior ante oculos suos. Quid autem infelicitius, quàm infelicitatem suam non cognoscere, & inter ipsa vitæ discrimina nullum infirmitatis dolorem sentire? Sicut enim phrenetici mentis alienationem tolerant, cùm se non solum nihil pati, sed etiam incolumes putent; ita qui S. Greg. Tom. III.

A mortali carne circumdatus, ærumnas præsentis vitæ non senerit, à virtute sapientiæ alienus existit. Innumerabiles namque humanæ dejectionis miseriæ sicut corda iustorum gravi tristitia dolore convulserant, ita iniquorum mentes ipsa sua importunitate delectant. Cùm enim omni vanitati parentes, sola quæ carnis sunt cogitant, & lacrymarum causas tripudiantes peragunt, mortis suæ negotium ridentes exequentur. De quibus profectò scriptum est: *Quia* *Pro. 2. d*

letantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Verùm qui ad sabbatum quietis æternæ pervenire desiderat, circumspicita quas patitur miseriæ multitudinem, seipsum humilians dicat: [*Miser factus sum, & curvatus sum usque in finem.*] Usque in finem curvatur, qui iniquæ voluntatis studium usque ad effectum pravi operis terrenis inhians protrahit; & ad cælestia ambienda non solum non per gradum operis, sed nec per intentionis volatum asurgit. Sed quia culpam sæpe sequitur pœnitentia, & plerumque qui cadit, adjicit ut resurgat, sequitur: [*Tota die contristatus ingrediebar.*] Cùm sollicito se timore mens humana circumspiciens, modò quæ egit mala enumerat: modò quæ agere neglexit bona ad memoriam revocat: modò reprehensibilia esse in quibus versatur, conspicit: modò sibi recta opera adhuc deesse perpendit: quia malorum tantorum in se remedium non invenit, tristitiæ intolerabilis pondere prægravata tabescit: & tantò se durius in cogitatione dilaniat, quantò terribilius esse quod imminet iudicium pensat. Tota autem die contristatus ingreditur, qui miseriam esse deputat, si quando ei prosperitas sæculi fallaciter pernicioseque blanditur, sicut in Canticis canticorum sponsus ad sponsam loquitur, dicens: *Oculi tui columba-* *Cant. 1. d*
rum. Columba enim pro cantu gemitum habet. Quia ergo sancti viri sæculi blandimenta timentes & dolentes cum lætæ & gemitu tolerant, in quibus amatores mundi securi & gaudentes exultant, sancta Ecclesia columbis assimilatur: quia inde sanctus omnis cum dolore ingemiscit, unde iniquus quisque cum gaudio hilarescit. Unde per Salomonem dicitur: *Resum reputavi errorem, & gaudio dixi.* *Ecc. 2. d*
Quid frustra deciperis? Quare autem contristatus, viam præsentis vitæ ingrediatur, ostendit dicens:

VII. *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne meæ.*

In lumbis carnalis delectatio continetur, & inde nimirum humana generatio propagatur. Possimus ergo per lumbos animam accipere: quia sicut ex lumbis carnales delectationes prodeunt, ita ex anima omnes cogitationes procedunt. Deinde cùm illiciti operis tentatio subrepat, per vanarum cogitationum phantasmata spiritus malignus illudit. Sæpe namque sanctorum etiam virorum mentes cogitationes illicitæ polluunt: & eas jam ad summa tendentes, terrenarum rerum delectationibus tangunt. Sæpe etiam in ipso orationis tempore importunè se illis ingerunt; ut hoc ipsum sacrificium aliquo modo commaculare valeant, quod in odore suavitatis E Deo acceptum, contrito corde & contribulato spiritu macatur. Quod nobis apertè illud quod de Abraham scriptum est, innuit: quia circa solis occasum sacrificium offerens, insistentes aves pertulit, quas ne oblatum raperent sacrificium, sollicitè abigere curavit. Nos ergo si quando in ara cordis sacrificium Deo offerimus, à malignis hoc spiritibus sollicitè custodiamus; ne tenebrosarum importunitates cogitationum hoc aliquando valeant diripere, quod Deo speramus utiliter offerre. Quod autem sequitur: [*Non est sanitas in carne meæ;*] idem est quod ait Apostolus: *Non invenio in me, hoc est in* *Rom. 7. e*
carne meæ, bonum. Omnia namque corporis membra quæ ad usum vitæ accepimus, ad erroris mate-

riam inclinamus. Oculos enim ad videndum obsecra-
na & turpia inlectimus: aures libenter ad audien-
das detractiones accomodamus: illecebrosos
odoratus naribus haurire concupiscimus: iniquita-
tem in excelso loquimur, & inter fratres discordiam
feminamus. Salutem etiam corporis redigimus in
usum vitiorum. Omnia tandem quibus uti utiliter
possemus ad Dei servitium, in pravi operis conver-
timus instrumentum. Non est in carne nostra sani-
tas: quia nulla pars nostri corporis intentata rema-
net, per quam nos peccati desiderium non titillet.
Sequitur:

VIII. *Afflictus sum, & humiliatus sum nimis:
rugiebam à gemitu cordis mei.*

Qui enim dixerat, [*Non est sanitas in carne mea.*]
ne forte in anima nihil pati putaretur, subiecit:
[*Afflictus sum, & humiliatus sum nimis.*] Ut intel-
ligas in anima gravissimo iniquitatis pondere obru-
tum, quem in carne vides tor miseris & passionibus
afflictum. Peccatum enim sicut peccantis mentem
retibus delectationum illaqueat, ita etiam implici-
tam quasi mole superposita gravat; ut ad sublimia
levari jam non valeat, quoniam iniquitatis eam
gravitudo coarctat, sicut per Psalmistam dicitur:
[*Filij hominum usquequo gravi corde?*] Plerumque enim
& quæ agenda sunt bona conspiciamus, & ad hæc
assurgere cordis desiderio non valeamus. Et si forte
mens aliquando ad bonum anhulare inchoat, gra-
vitas quam sustinet, cogit ut cadat: quia ex pœna
peccati est, ut à bono quod per rationis iudicium
clare conspicitur, per vitæ meritum anima infirma
pellatur. Unde fit, ut quia ad supernam lucem in-
tuendam non valet ascendere, peccatis exigentibus
delectetur in tenebris jacere: & quam à supernis de-
jecit necessitas, eam in infimis illicita teneat volu-
ptas. Nimis ergo humiliatus est, qui ex peccati pœ-
na non solum cælestia non appetit, sed etiam carna-
libus & terrenis cum amore & delectatione intendit.
Sed quia plerumque tantò citius ad Deum anima
convertitur, quanto longius se ab eo separatam in-
tuetur, adjungitur: [*Rugiebam à gemitu cordis mei.*]
Rugitus, gemitus est cordis cum magno dolore:
quia quanto vehementius pœnitentis animum con-
cutit, tantò velocius ad aures divinæ misericordiæ
conscendit. Et notandum quòd dixit: [*A gemitu
cordis mei;*] quia sicut dolorem carnis generat amif-
sio pecuniæ & pignorum, ita cordis dolorem con-
fert exterminatio virtutum.

IX. *Domine, ante te omne desiderium meum, &
gemitus meus à te non est absconditus.*

Tale est desiderium meum, ut dignum sit in con-
spectu tuo. Quia enim requiem, pro qua semper est
orandum, desidero, esse coram te desiderium meum
confido. Sancti viri, quia mundi gloriam contem-
nentes, supernæ claritatis lumine illustrari solum-
modo cupiunt, divinæ majestatis conspectui semper
assunt. Cùm enim sola cælestia appetunt, usque
ad contemplandum Deum per mentis desiderium
ascendunt. Et quia quàm dulcis est Dominus interi-
us sentiunt, numquam ab eo per pravæ voluntatis
studium recedunt. Si enim à Deo Elias propheta
aliquo modo discessisset, nequaquam dixisset: *Vi-
vit Dominus, ante cuius conspectum sto.* Quòd contrà
de reprobis dicitur: *Non apparebit in conspectu Dei
omnis hypocrita.* Hypocrita enim nequaquam cælos
penetrat; quia per opus bonum non Deum, sed hu-
manas laudes, vel transitorios quæstus affectat. Et
quia ad Deum desiderium non dirigit, se ab ejus
oculis sub nequitia latebris abscondit. Qui autem
per amorem spiritus cælestia appetit, oculis Dei
intentionem suam ostendit. Despiciamus ergo ter-

3 Reg. 17
1ob. 13. c

rena, & amemus cælestia, ut possimus & nos dice-
re cum Propheta: [*Domine, ante te omne desiderium
meum.*] Qui Deum amat, ipsum solum desiderat.
Qui autem cum desiderat, ad ipsum cordis voce
clamare non cessat. Nisi enim de corde desideran-
tis magnus ad aures misericordis Dei clamor proce-
deret, nequaquam Moyse diceretur: *Quid clamas
ad me?* Sicut ergo frigefcente charitate cor à bonis
filiis: ita clamorem emittit, cùm charitas fervet. Et
notandum, quia dicitur *desiderium*, præmisit, *om-
ne*; ut intelligas illud Deo non posse placere deside-
rium, quod pravæ voluntatis commaculat addita-
mentum. [*Et gemitus meus à te non est absconditus.*]
Omne desiderium in pœnam convertitur, si non
citò evenerit quod optatur. Desiderium enim non
sustinet, quia sicut scriptum est: *Cupiditati ipsa ce-
leritas tarda est, & cupienti animo nihil satis festi-
natur.* Quisquis ergo de Deo in corde desiderium
concepit; quia statim quod optat non obtinet, in-
gemit. Igitur hoc animo cùm præmisisset deside-
rium, statim adjecit gemitum, dicens: [*Et gemi-
tus meus à te non est absconditus.*] Quasi dicat:
Quia desiderium quod de te concipio, per iudicium
approbas, ideo dolorem quem inde sustineo, non
ignoras. Scire enim Dei, approbare est: sed nescire,
est reprobare. Moyse namque dicit: *Novi te ex no-
mine.* Et reprobis in fine dicitur est: *Nescio vos.*
Non ergo à Deo absconditur gemitus, qui illi spi-
ritui qui discretor est cogitationum, existit accep-
tus.

X. *Cor meum conturbatum est in me, dereliquit
me virtus mea, et lumen oculorum meo-
rum et ipsum non est mecum.*

Ac si dicat: Non est mirum si doleo, si gemo:
nam [*cor meum conturbatum est in me.*] Latrones
enim timeo, temporalia damna formido, cæli mo-
tus & terræ perhorresco, undique sollicitudinibus
angustor, undique angustiis premor, undique pres-
suris dejicior. A dveritas me deprimit, successus ex-
tollit, convicia commovent, adulationes demul-
cent. Hæc autem omnia ideo patior, [*Quia dereli-
quit me virtus mea.*] Humanum cor ad omnem ten-
tationis impulsum facile concutitur, si virtute con-
stantiæ interiori non firmatur. Possimus quoque
per hanc virtutem, rationalitatem accipere, quæ
ita in nobis per peccatum primi parentis hebetata
est, ut Dei in nobis offuscantes imaginem, creatur-
as sequentes, relinquamus creatorem. Sequitur:
[*Lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum.*]
Soler plerumque animæ peccanti contingere, ut
mox cùm in culpam labitur, & à sui cognitione
longius separatur. Peccatum enim ipsum quod per-
agit, quasi murum quemdam oculis se mentis op-
ponit; adeo ut nec unde ceciderit conspiciere valeat,
nec bonum quod sibi quærendum sit, cognoscat.
Voluntariis namque tenebris obvoluta, quantò
malis tenaciùs adhæserit, tantò difficiliùs intelligit
bona perpetua, quæ amisit. Lux quippe veritatis
pravorum culpas subtiliter examinans, si ab opere
repellitur, nequaquam in corde versatur. Districto
enim & occulto agitur iudicio, ut à quo inventa ne-
gligitur, ab eo postmodum nec amissa requiratur;
& qui illam non servat in opere, notitiam illius non
habeat in corde. Sed tunc homo lumen quodam
modo intelligentiæ habere incipit, cùm cacitati-
tis suæ tenebras recognoscit. Quicumque ergo
claritate luminis divini illustrari desiderat, igno-
rantia suæ primitus agnoscens caliginem, dicat:
[*Lumen oculorum meorum & ipsum non est me-
cum.*] Nec vacet quod ait, [*Et ipsum.*] Ipsum,
sine quo cor humanum in tenebris est, sine quo vi-
vere non valeo, sine quo bonum à malo discernere
non queo. Sequitur:

XI. Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt & steterunt.

Sciendum nobis est, quod hi qui spiritu prophetiæ replentur, sicut aliquando verba de se quasi de aliis proferunt, ita nonnunquam de Deo quasi de seipis loquuntur: ut in hoc quoque quod unum cum Deo sint innuant, cum Dei opera quasi sua narrant. Sic etiam fideles quique, quia in corpore Christi, quod est Ecclesia, positi, membra sunt Christi, de eo quasi de seipis aliquando loquuntur: ut dum verba capitis sui, Christum induti, quasi sint sua enunciant, alium esse qui per ipsos profatur, ostendant. Spiritus enim sanctus per eos loquitur, sicut ipsa Veritas Apostolis loquens testatur. Ait enim: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Hinc etiam Paulus ait: An queritis experimentum eius, qui in me loquitur Christus? Ipse est enim qui dixit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Ipse etiam ait: Ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Cum itaque non Prophetas, sed se locutum esse denunciat; profecto quia ipse in eis loqueretur, affirmat. Non autem admirandum est, si de seipso aliquando loquitur, qui intus præsidet: quandoquidem ipse est qui os & animam per officium obsequentis adimplet. Sic ergo & in hoc loco, enumeratis aliquibus humane infirmitatis miseris, passionem suam commemorat, ut capiti congruere quod convenit membris ostendat: & fiat nobis magnum consolationis remedium, si illum etiam passionis nostræ fieri participem cognoscimus, quem laborum quos patimur, futurum remuneratorem speramus; sicut etiam aliis loquitur: Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Ait ergo: [Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt & steterunt.] Quasi dicat: Non solum membra mea illis, quibus prædictum est, modis conturbantur; sed etiam ego, ut virtutem in primo parente perditam eis restituiam, conturbationem auferam, lumen nihilominus amissum reddam, solus inter mortuos liber, factus sum obediens Patri usque ad mortem.

Col. 1. c
Mat. 10. c
2. Cor. 13. b
Ps. 80. b
Ist. 52. b

Joan. 15. c

Ps. 87. b
Phil. 2. 4

Mat. 22. b
Joan. 7. 4

Mat. 26. 4
Marc. 15. b

Mat. 27. f
Luc. 23. g

Joan. 19. b

In qua morte, [amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt & steterunt.] Multi ex Judæis amicos se Christi dicebant, multi eum miracula facientem sequebantur: multi eum Dominum, multi vocabant magistrum; sicut legis doctor, qui cum vellet eum capere in sermone, dicebat: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Proximos quoque eisdem appellat Judæos, secundum carnem sibi cognationem propinquos. Neque enim fratres ejus credebant in eum, Qui omnes appropinquaverunt Christo, non mente, sed corpore: non passibus fidei, sed processu nequitie: non voluntate sequendi, sed intentione nocendi. Quod factum est, quando congregati in atrio principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, consilium fecerunt ut eum dolo caperent, & occiderent. Adversus eum steterunt, quando constanter accusabant eum, & quando clamantes dicebant: Crucifige eum.

XII. Et qui juxta me erant, de longe steterunt: & vim faciebant qui querebant animam meam.

Scriptum est enim: Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. Et iterum: Stabant autem noti ejus de longe. [Et vim faciebant qui querebant animam meam] Volente Pilato Christum dimittere, Judæi clamabant: Si hunc dimittis, non es amicus Cesaris. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cesari. Vim ergo faciebant, qui judicem injuste judicare minis & clamoribus urgebant. Animam Christi Judæi querebant, non ut in eum crederent, sed ut illum perderent. Vel aliter: [Vim faciebant,] quia sua vi & potestate Christo mortem inferre putabant. Sed

S. Greg. Tom. III.

A ipse eis dicebat: Nemo tollit à me animam meam, sed ego pono eam, & iterum sumo eam. Et iterum: Potestatem habeo ponendi animam meam.

XIII. Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.

Mala Christo principes sacerdotum inquirebant; quando falsum testimonium contra eum, sicut Evangelica lectio testatur, querebant. Et omnibus inquisitis, [locuti sunt vanitates.] Dicit enim Evangelista, quia non erat conveniens testimonium ipsorum, sicut illorum qui dicebant: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & in tribus diebus reedificare illud. [Et dolos tota die meditabantur] Non enim casu aut ignorantia peccaverunt, qui scienter mendacia confinxerunt, Graviori ergo pena plectuntur, quia eorum delicta qui ex præcipitatione corrumpunt, exquisita per studium peccata transcendunt, sicut in eadem passione sua Veritas ait: Propterea qui me tradidit tibi, manus peccatum habet. Et alibi: Si non venissem, & loquutus es: fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et iterum: Si opera non fecissem in eis, que nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt & oderunt, & me, & Patrem meum. Tribus namque modis peccatum admittitur: aut ignorantia incurritur, aut infirmitate committitur, aut studio perpetratur. Sed sicut gravius est infirmitate, quam ignorantia delinquere; ita peius est studio, quam infirmitate peccare. Ignoranter quidem Paulus peccaverat, qui dicebat: Qui prius fui blasphemus & persecutor, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Per infirmitatem verò Petrus cecidit, quando mentis suæ ædificium, fidei fundamento titubante concussit. Et quia subire mortem pertimuit, ad ostiariæ vocem, vitam negavit. Unde post stertum amaritudinis à Domino respicitur: quia electi quique eò citius miserationis divinæ divitias inveniunt, quò se si quando per carnis infirmitatem deliquerunt, durius & amaritius affligunt. Ex industria autem Judæi peccaverunt, qui eum quem inaudita miracula facientem videbant, execrabili invidia facibus accensi, ut morti traderent, consilium querebant. Unde excusationem de peccato suo non habent: quia citi malum sit bona non agere, tamen nequius est bonorum doctorum acta odisse.

XIV. Ego autem tamquam surdus non audiebam, & sicut murus non aperiens os suum.

Disce qui maledicta & irrisiones pateris, in omnibus servare patientiam, & obrectantium linguas audire. Dissimula, ne si tu contumelias convicia retuleris, à doctrina Christi extorris inveniaris. Mediator namque Dei & hominum homo Christus Jesus, qui ad hoc venerat, ut humilitatis & patientiæ præberet exemplum, non solum injurias sustulit, sed nec conviciantibus respondit: nos in hoc instruens, ut quum perfidorum injuriis impetimur, etiam si vera dicere possumus, ad contumelias reddendas non erumpamus, ne ministerium correptionis in arma vertamus furoris.

XV. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.

Sicut homo non audiens erat, cui nihil ad objecta respondentem, Pilatus dicebat: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia? Qui cogitationes iniquorum noverat, blasphemantium voces non audiebat. Nulla enim blasphemia eum movere poterat, qui penitus omnem mutabilitatem ignorat, & qui posset eis vera pro falsis respondere; ut adimpleretur

Bb ij

S. REGO
IIM
5m.3

quod de eo per Prophetam scriptum est: *Tanquam A*
ovis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram ton-
dente se sine voce, sic non aperuit os suum. Redar-
 gutiones enim in ore suo Christus non habebat, qui
 unde eos reprehenderet, nihil in cordibus, nihil in
 actibus eorum laudabile videbat. In ore redar-
 gutiones non habebat, qui unde eos reprehenderet,
 in promptu habebat: & in ore suo habebat unde
 posset eos redarguere, ex quo nullus umquam po-
 tuit mendacium audire.

XVI. *Quoniam in te Domine speravi: tu exau-*
dies me Domine Deus meus.

Quasi dicat: Ideo omnia patienter sustinui, ideo
 ad eorum contumelias non respondi, [*quoniam in*
te Domine speravi.] *Tibi enim Domine revelavi*
causam meam: in te Domine speravi; non in sapientia
 sæculi, non in divitiis mundi, non in viribus
 corporis, non in nobilitate carnis, non in tutamen-
 to principum, non in præsiidiis amicorum. Verba
 sunt hæc Christi secundum humanam naturam. Sic
 ergo & membrum Christi, si quando persecutionibus
 affligitur, si flagellis ateritur, si conviciis pro-
 vocatur, illum qui propositus est nobis forma iusti-
 tiæ, in omnibus imitetur: non deficiat si causa sua
 non auditur apud terrenum iudicem, sciens quoniam
 conscientiam habet in excelsis regem cælestem.
 Speret, quia si in hoc sæculo immeritò accipit dam-
 nationis sententiam, à Deo accipiet in celo coro-
 nam. Sciat, quia retributionis æternæ gaudium ne-
 quaquam in celo colligitur, nisi prius in terra cum
 fletu & gemitu & amaritudine seminetur, sicut scri-
 ptum est: *Euntes ibant & stabant, mittentes semina*
sua: venientes autem venient cum exultatione, por-
tantes manipulos suos. Sicut enim carne quiescente
 spiritus deficit, ita ea laborante convalescit. Et
 quemadmodum carnem mollia nutriunt, ita ani-
 mam dura ad alta sustollunt. Illa namque delecta-
 tionibus pascitur, hæc amaritudinibus vegetatur.
 Denique illam lenia resovent, istam vero aspera
 exercent. Et rursum, sicut carnem dura convulne-
 rant, ita spiritum mollia necant. Et sicut carnem
 laboriosa attenuant, ita spiritum delectabilia angus-
 tiant. Nos ergo quanto graviora in hoc mundo ten-
 tamenta perferimus, tanto spei nostræ anchoram
 in Deo immobilius figimus; ut dicere veraciter cum
 capite nostro possimus: [*Quoniam in te Domine spe-*
ravi, tu exaudies me Domine Deus meus.]

XVII. *Quia dixi, Ne quando supergaudeant mihi*
inimici mei: et dum commoventur pedes
mei, super me magna locuti sunt.

Gavisi sunt Judæi occiso Christo; sed non sunt ei
 supergavisi, quia in causa mortis ejus ipso sunt infe-
 riores inventi. Qui enim ut à morte redimeret ho-
 minem, mortis legibus subjacuit, tertia mox die
 victoriosissimè à mortuis surrexit. Hoc est quod ante
 omnia sæcula clementissimæ dispensationis modera-
 mine sapientia Dei statuerat: hoc est quod caro sine
 contagione peccati assumpta evidenter rogabat,
 cum diceret: *Pater, clarifica Filium tuum.* Hoc
 etiam multo antè tempore per Prophetam manifes-
 taverat, dicens: *Non dabis sanctum tuum videre*
corruptionem. Ipse enim dixit, & facta sunt. Sequitur:
 [*Et dum commoventur pedes mei, super me ma-*
gna locuti sunt.] Pedes dicti sunt Apostoli: quia si-
 cut pedes corpus deferunt, ita Apostoli Christum
 in omnium gentium notitiam detulerunt, juxta quod
 scriptum est: *In omnem terram exiit sonus eorum.*
 Qui nimirum commoti sunt, quando eum quem
 pati viderunt, esse filium Dei dubitaverunt; sicut
 ille qui dicebat: *Nos sperabamus quod ipse esset re-*
dempturus Israel. Pedibus ergo commotis, super

Christum inimici ejus magna locuti sunt; quia A-
 postolis conturbatis & fugientibus, Judæi illum
 reum esse mortis judicaverunt. Possunt quoque hæc
 verba fidei animæ convenire. Habet namque fide-
 lis anima inimicos suos in hac vita; habet qui con-
 tra eam interius dimicent; habet etiam qui eam ex-
 trinsecus impugnent. Sed super eam inimici gaude-
 re non valent: quia consilij spiritu & fortitudinis
 repleta, & suggestiones diabolicas abdicat, & ra-
 biem persequentium calcat. Cujus affectus si timore
 aliquo senserint, qui persequuntur arcem inten-
 tionis, proposito promoveri; vel si cognoverint in-
 visibiles hostes pravis eam suggestionibus delectari,
 tantò graviores tentationes ingerunt, quanto magis
 de victoria confidentes, quasi unum ingrediendi
 aditum invenerunt. Difficilè enim inimico resisti-
 tur, si persuasionibus illius anima delectatur. Ideo
 ut non supergaudeant mihi inimici mei, confido.

Quoniam ego in flagella paratus sum: et do-
lor meus in conspectu meo semper. XVIII.

Malo enim occidi, quàm vinci. Flagella libenter
 patior, persecutiones amplector, visitationes desi-
 dero, correptiones concupisco. Sancti viri in hac
 vita flagellari desiderant; ut flagellis correcti, &
 imminentes culpas videant, & commissas ante
 oculos ponant. Sæpe enim delinquentes oculos fla-
 gella aperiunt, quos inter vitia insolentiæ & securi-
 tatis tenebræ concludunt. Sæpe torpentis animus
 persecutionibus tangitur ut exciteetur: quatenus qui
 statum suæ rectitudinis per securitatem perdidit, in
 afflictione consideret quò pervenit. Sequitur: [*Et*
dolor meus in conspectu meo semper.] Sicut causam
 reddidit quare visibiles inimicos non timeat, quasi
 imputet beneficio quod ipsi inferunt pro tormento:
 ita etiam quare versutias diaboli non timeat, sub-
 dendo manifestat: [*Et dolor meus in conspectu meo*
semper.] Scriptum est enim: *Cor quod cognovit ama-*
ritudinem anime sue, in gaudio illius non miscebitur
extraneus. Nam qui omnes vite præsentis arum-
 nas frequenter cogitat, quàm sunt tranquilla quæ
 perdidit, quàm confusa in quibus incidit, pensat:
 quia qui superne patriæ desiderijs accensus, mundo
 nequam & concupiscentiis ejus moritur, nullis vani-
 tatis mundanæ delectationibus occupatur.

Quoniam iniquitatem meam ego annuncia-
bo, et cogitabo pro peccato meo. XIX.

Qui peccatum suum confitendo annunciat, & pro
 ejusdem peccati satisfactione cogitare non cessat;
 quia nullam in mundo invenit requiem, in conspe-
 ctu suo semper habet dolorem. Unde cum dixisset:
 [*Dolor meus in conspectu meo semper;*] quasi quo
 modo hoc fieri possit quæreremus, subjecit dicens:
 [*Quoniam iniquitatem meam annuncia-*
bo.] Hæc sunt namque verè humilitatis testimonia, & iniqui-
 tatem suam quemque cognoscere, & cognitam voce
 confessionis nunciare, & nunciatam poenitentia satisfactio-
 nis delere. Et contrà, omne pravorum ho-
 minum vitium est, & peccatum labendo committe-
 re, & commissum negando abscondere, & vulga-
 tum defendendo multiplicare. Sciendum tamen est,
 quia peccata sua sæpe & reprobi confitendo ape-
 riunt: sed quia novæ vitæ habitum immutare desipi-
 unt, ea ipsa quæ confitentur, aere obstinati con-
 temnunt. Electi verò culpas suas non solum voce
 confessionis denunciant, sed etiam districtæ ani-
 madversiois eas se libere abolere procurant. Ad
 poenitentia namque se lamenta incitantes, occulta
 se increpatione dilaniant, & futuri judicij timore
 percussi, si qua in eis adhuc malè gesta lateant, dili-
 genter investigant. Sæpe enim quod torpentes latuit,
 stentibus innoscit. Et qui reatum suum securi ne-

sciunt, hunc in se contra se credi deprehendunt. Cogitemus ergo & nos pro peccato nostro, & amara illud pœnitentiæ invectione persequamur: ne dum culpas nostras pensare negligimus, peccati pondus per negligentiam augeamus. Sequitur:

XX. *Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me: et multiplicati sunt qui oderunt me inique.*

Occulti dispensatione consilij, conditor noster & culpas mortalium inspicit, & spatia vitæ disponit; ut diuturnæ vitæ tempora quibus justus utitur ad bene operandi auxilium, iniquus accipiat ad damnationis augmentum. Si enim accepta quis pœnitentiæ tempora divertit ad culpam, districtus cum venerit iudex, indulta misericordiæ spatia convertit ad penam. [*Et confirmati sunt super me.*] Ad hoc namque omnipotens Deus aliquando perverfos patitur diutius vivere, ut & ipsi malè viventes prava quotidie opera augeant, & contemptores sæculi ex eorum nihilominus persecutione clarescant. Qui fastu superbiæ tumentes, eò se gravius adversus electos erigunt, quò in mundo eis cuncta ad votum succedunt. Nec intelligunt, quòd in vita sua plerumque bona mali recipiant, & ideo eos aut rarò, aut numquam adversa conturbant. Nam & iniquitatum suarum fautores perditos quosque eò citius ij tales inveniunt, quòd mundi gloriam quæstu & muneribus querunt. Unde & subditur: [*Et multiplicati sunt qui oderunt me inique.*] Nihil est iniquius, quàm odium pro dilectione rependere, mala pro bonis retribuere, pro correptione injurias respondere. Quod plerumque mali faciunt, cum justos qui eorum salvationem appetunt, execrabilis nequitie percussoribus affligunt. Atque ideo subjungit:

XXI. *Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.*

Qui reddit mala pro malis, bonus non est. Qui non reddit bona pro bonis, ingratus est. Qui autem reddit mala pro bonis, iniquus est. Solent namque perditii homines bene viventibus invidiosè detrahere, aut notam eis excogitati criminis infigere, aut puræ vitæ innocentiam, simulationem vocare. Quare autem hoc faciant, ostendit cum ait: [*Quoniam sequebar bonitatem.*] Bonitatem sequitur qui Christum imitatur. Cujus imitatores tantò, in hac vita graviora tentamenta perferunt, quantò longius corde à mundo discedunt. Dicit enim Apostolus: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur.* Et alibi scriptum est: *Multe tribulationes justorum.* Justi namque qui ea quæ Dei sunt, tota intentione desiderant; & supra mundum facti, mundana omnia quadam virtute dominationis conculcant, non solum in occulto cordis diabolicas infestationes tolerant, sed etiam perverforum malitiam decore suæ conversationis inflammant. Verùm quia ad superandum nullus invenitur idoneus, nisi qui fuerit virtutis divinæ fortitudine roboratus, qui persecutorum flagellis atteritur, qui detraherentium dentibus mordetur; præsentiam & auxilium divinæ majestatis exposulat, ut ejus fultus præsidio, contra omnia quæ patitur adversa convalescat. Ait ergo:

XXII. *Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris à me.*

Illos proculdubio Dominus relinquit, quibus constantiam in tribulatione non tribuit. Necessariò enim sequitur, ut omni tentationi sit subditus, quicumque à Deo fuerit derelictus. Qui ergo tenta-

menta diaboli metuit, qui pati in hoc sæculo adversa pertimescit, ad Deum tota virtute se convertat: clamet ad Deum medullis cordis, & dicat: [*Ne derelinquas me Domine Deus meus.*] Quod verbum si cum affectu & desiderio sæpe replicare studuerit, puto quòd quamdam in eo dulcedinem sentiet, quam sermo noster explicare non valet. Sequitur: [*Ne discesseris à me.*] Sancta anima quæ solum Deum perfectè desiderat, precatur ut nec ad horam Deus ab illa discedat. Novit enim quia inter inimicos graditur: novit quia omni tempore diabolus sibi adversatur. Quia ergo omni tempore intelligit sibi imminere pericula, etiam momento temporis non potest esse secura.

Intende in adjutorium meum, Domine Deus XXIII. salutis mee.

Quasi dicat: Tu qui es adjutor in opportunitatibus in tribulatione, noli me velut alienum negligere, noli velut extraneum abdicare: immo [*intende in adjutorium meum.*] tuque me inter lethifera tentationum jacula protege, tu habes omni inimicorum incursione defende, tu in corde meo intelligentiæ lucem illumina, tu me auxilio tuæ virtutis circumda. Quod bene debes facere; quia [*tu es Dominus Deus meus.*] Te enim solum habeo Dominum, te solum confiteor Deum. Congruum ergo videtur, ut qui es restitutor salutis in primo parente perditæ, sis & conservator ejusdem in me per gratiam restitute.

C *PROOEMIUM QUARTI PSALMI Pœnitentialis.*

Nota est historia de qua titulus iste sumptus est. ^{2. Reg. 11. d} David enim captus pulchritudine Bethsabæ uxoris Uriæ, non solum cum ea carnaliter coiit, sed etiam occiso viro eam sibi in conjugium copulavit. ^{2. Reg. 12. b} Postea verò cum venisset ad eum Nathan propheta, eumque suo iudicio, inducta de ovibus similitudine, condemnasset, non solum peccatum cælare vel defendere noluit, sed etiam confessus quod fecerat, ad dura se pœnitentiæ lamenta convertit. In Psalmo tamen nulla sit de historia mentio, sed magna cognoscitur animi dolentis affectio. Admonemur autem in hoc Psalmo prospera metuere, & contra omnem sæculi felicitatem acrius vigilare. Sæpe namque præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta. Sicut enim per fletus ad gaudia ducimur, ita per gaudia ad fletum pervenitur. Ille nempe qui dixit: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur:* ipse ^{Mat. 5. a} met ait: *Vae vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis.* ^{Luc. 6. d} *Stebitis.* Quis sanctior David: qui cum Saulis persecutionibus urgeretur, non solum persequentem occidere non voluit, sed ipsi persecutori, cum ipsum occidere posset, pepercit. Tantò enim in Dei misericordia spem suam fixerat, quantò miserabiliùs infirmitatem suæ tribulationis sentiebat. Verùm ubi devictis hostibus, pressuris caruit, homicidium adulterio incautè securus adjecit. Admonemur etiam in hoc Psalmo carnales cupiditates restringere, & de Dei misericordia numquam desperare. ^{2. Reg. 21. b} Quisquis ergo desperans de venia, agere pœnitentiam dubitat, David pœnitentiam ad animum reducat. Audiamus & nos David clamantem, & nos cum eo clamemus: gementem, & congemiscamus. Audiamus flentem, & collacrymemur: correctum, & collatemur.

EXPOSITIO QUARTI PSALMI Pœnitentialis.

Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. ^{PSAL. I. Vers. 1.}

Ponamus ante mentis oculos aliquem graviter vulneratum, & vix jam ultimos hujus vitalis auræ